

УДК:631.312.021

**“ GODJI (LYCIUM BARBARUM) O’SIMLIGINI XOSILDORIGINI O’RGANISH VA
ULARNING DORIVORLIK XUSUSIYATI O’RGANISH**

S.S.To’xtamatov

*Andijon qishloq xo’jaligi va
agrotexnologiyalar instituti magiastranti*

SH.N.Inomjonov

*O’rmon xo’jaligi ilmiy-tadqiqot instituti
Andijon filiali kichik ilmiy xodimi*

Sh.X.Abdulazizov

*O’rmon xo’jaligi ilmiy-tadqiqot instituti
Andijon filiali kichik ilmiy xodimi*

Annotatsiya: *Maqolada dorivor Farg’ona vodiysida yetishtirilayotgan Dorivor Godji (Lycium Barbarum) o’simligini ilmiy asosida yetishtirish, va xosildorligiga ta’sirini o’rganish.*

Kalit so’zlari: *Bo’z och tusli tuproqlarda, dorivor Godji o’simligini pishib yetilgan urug’larning samaradorligi va xosildorligiga ta’sirini o’rganish.*

Annotation: *In the article, the study of the effect on the cultivation and planting standards of the Medicinal Goji plant (Lycium Barbarum) grown in the Ferghana Valley on a scientific basis.*

Key words: *To study the effect of planting dates and productivity of medicinal Goji plant on gray light colored soils.*

O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-noyabrdagi PQ-4901-son qarorida Respublika hududlarida dorivor o’simliklarni yetishtirish va qayta ishlashga doir ilmiy tadqiqotlarning yagona bazasini yaratish, xorijiy davlatlarning ilg’or ilmiy ishlanmalarini o’rganib borish, yetakchi ilmiy muassasalar bilan hamkorlik o’rnatish hamda zamonaviy texnologiyalar, ilmiy ishlanmalarni respublikaga joriy etish va mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanishni kuchaytirish xususan respublika hududidagi yovvoyi holda o’suvchi dorivor o’simliklar areallarini o’rganish va zaxiralarini aniqlash, mavjud bioresurslar genofondini saqlash, onalik plantatsiyalarini tashkil etish to’g’risidagi qarorini ijrosini ta’minlab Respublikamiz tuprog’i unimdorligini xisobga olgan holda takroriy ekin sifatida yetishtirilayotgan ozuqabop ekinlardan muayyan iqlim sharoitda yuqori hosil olish mumkin. Ana shu maqsadda asosiy ozuqabop ekinlar bilan bir qatorda takroriy yozgi ang’izga ekiladigan ozuqabop ekinlarni ekish muhim ahamiyatga egadir.

Ilk marotaba Farg’ona viloyati sharoitida ilmiy asosida Goji (Lycium barbarum) o’simligini ilmiy asosida yetishtirilib, sug’orish va me’yorlarini, o’sishi, rivojlanishi, hosildorligiga ta’sirini o’rganib chiqiladi.

Tadqiqotning usullari: Tadqiqotni o'tkazishda "Agrofizik tadqiqot uslublari", "Dala tajribalarining o'tkazish uslublari" xamda olingan ma'lumotlarning ishonchliligi va tajribadan olingan ma'lumotlarga matematik va statistik ishlov berish Microsoft Excel dasturi yordamida B.A.Dospexovning "Dala tajribalari uslublari" qo'llanmasining dispersion taxlil uslubi asosida amalga oshirilgan.

Goji urug'lar ko'chat holiga keltirgandan so'ng quyosh bilan yaxshi ta'minlanishi, hadan ortiq nam bo'lmagan tuproqa olma daraxti gulab bo'lgandan so'ng, tuproq qatlami isishni boshlagan vaqtda o'tkaziladi. Goji ko'chatini o'g'itlar bilan oziqlantirish qoidalari quyidagilardan iborat:

Pishgan mevasining ichki qismida to'q qizil go'shtdor meva eti mavjud. Mevalar o'zida juda ko'p dorivorli xususiyatlarini o'zida mujassam etgan. Bu qismi noyoblik jihatdan o'simlikning barcha qismlaridan ustundir. Ular saraton hujayralarini o'sishiga to'sqinlik qilib kasallikni faoliyatini susaytiradi hatto ba'zan butunlay davolash darajasiga ham erishish mumkin. Goji ekstrakti rak kasalliklarda bemorlarni davolash paytida ishlatilib ijobiy samaraga erishiladi. Bundan tashqari goji o'simligidan qandli diabet, gepatit, jigar saratoni yuqumli va surunkali hastaliklarda davolashda ishlatiladi.

Goji - maxsus meva. Ular yetilganda ancha kuchini o'zgartiradi, ammo uning foydalanish o'zgarishsiz qoladi. Foydali tomoni nafaqat meva, balki ildiz va barglari ichki organlar ishlashini yaxshilaydi, nerv sistemasi, yurak mushaklarini mustaxkamlaydi. yurak-qon tomir tizimi bilan muammolarni bartaraf etadi. Meda osti bezi va qalqonsimon bez faoliyatini me'yorda ishlashini ta'minlaydigan mikro va makro elementlar bir. Bu ayniqsa, u jarohatlar va yoriqlarda tiklash davrida kerak, suyak va mushak to'qimalarining sintezini o'z ichiga oladi. fosfor manbai sifatida, miya faoliyatini rag'batlantirish yordam beradi. Boy tarkibi vitaminlar tana og'irligi normallashtirish yog'lar, oqsillar va uglevodlar, metabolizmini tartibga solidi, antioksidant xususiyatga ega.

O'simlik tarkibida oshqozon osti bezi hujayralarini sonini ko'paytirish va insulin gormoni ishlab chiqarish xususiyatini ta'minlaydigan harontin moddasi borligi tufayli qandli diabet bilan og'rigan bemorlarni sog'lig'ini saqlab shakar miqdorini kamaytirib turadi. Tanani toksinlardan tozalab immunitetni oshiradi. Yangi mevasida foli kislotalari bor bo'lib suyaklanish jarayonida qatnashadi. Eng kuchli antioksidant likopen ham bor.

Barglari tarkibida P va uglevodlar, oqsilarga juda ham boy. Barglaridagi ekstrakti oddiy stafilokoklarni shu bilan birga OIV ni ham yo'qotishi mumkin.

Ildizidan tritepen saponini mavjud ekanligi aniqlanib revmatizimni kasalligi davolanadi. Bundan tashqari ildizidan bronxitda ekspektoron sifatida faol ishlatiladi.

Goji vazn yo'qotishda foydalanish mumkin. Chunki o'simlik tarkibida 80-85 foiz suv bor. Biz uning bargi, poyasi, urug'larini ildizni yeyishimiz mumkin. Shu qismlarida flavonoidlar va organik kislotalar mavjud

1-jadval Farg'ona viloyati Mexrigiyo xususiy korxonasi dala maydonlariga ekilgan urug' ekish sxemasi

1-jadval

№	Variantlar	Issiqxona sharoitida ekilgan uruglar	Pishib yetilgan urug'lar soni	Pishib yetilgan urug'lar sanasi
1	I	25.03	60	21.04
2	II	01.04	73	12.05
3	III	05.04	85	23.05
4	IV	13.04	96	07.06

Mevasidan tayyorlangan damlamasi - shamollash, bosh og'rig'i, avitaminoz, ovqat hazm qilishda yaxshi natija beradi. Mevalari maydalanib, shisha idishga solib 500gr asal bilan aralashtirib so'ng usti yopiladi va 2 hafta salqin qorong'i joyda saqlanadi. So'ng tayyor holga kelgach uni och qoringa 30 daqiqa oldin 1choy qoshiqdan iste'mol qilinadi.

Goji o'simlikdan oziq ovqat sanoatida ovqatlarga ta'm berishda va turli pishiriqlarni bezashda ishlatiladi. Xitoyda ham bu sabzavot o'simlik mashhur bo'lib, odamning uzoq umr ko'rish sabablaridan biri sifatida tanilgan. Yurtimizda bu ekzotik o'simlikni koreys do'konlarida ham ko'rish mumkin. Goji o'simlikning ko'plab foydali xususiyatlarga ega bo'lishidan qat'iy nazar, uni iste'mol qilishda me'yoriy talablarga rioya qilish kerak.

Vegetatsiya boshida goji yetishtirilayotgan dala maydonini 0 - 50 sm. qatlamini namlantirish uchun suv berilganda, tuproqdagi namlik miqdori uning og'irligiga nisbatan 12,5-14,5 % atrofida, 0 - 100 sm. qatlamda esa 12,6 - 14,6 % atrofida bo'ldi. Tajribada sug'orish oldi tuproq namligini aniqlashda zamonaviy elektron uskunalardan (Konduktometr) ham foydalanildi. Bundagi hisob - kitoblarni amalga oshirishda esa professor B.M.Xaliqov tomondan tavsiya qilingan quyidagi kolibratsiya usulidan foydalanildi. Demak, bizning tajribamizda sug'orish oldi tuproq namligi Konduktometr-Hidroprobe uskunasi ko'rsatkichlari bo'yicha 40 santibardan 48 santibargacha bo'lishi kerak yoki bundan xulosa qilish mumkinki, Konduktometr-Hidroprobe ko'rsatkichining qiymati qanchalik yuqori bo'lsa, tuproqdagi namlik zahirasi shunchalik kam bo'ladi.

Xulosa

Bajarilgan ilmiy tadqiqot natijalari dorivor goji urug'larini ekish va ularning samaradorligini oshib borishi va ularning yetishtirish oziq-ovqat va farmasevtikada dori maxsulotlari tayyorlash uchun ekilmoqda va iqtisodiy jixatdan samarali ekin ekanligini hamda xo'jaliklarning moliyaviy-iqtisodiy faoliyatini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etishini aloxida ta'kidlash lozim. O'z navbatida, dorivor Goji o'simligi Mexrigiyo unitar korxonasi dala maydonlarida olib borilayotgan ilmiy tadqiqot natijalari o'simlikning barcha kerakli bo'lgan agrotexnik tadbirlari xamda ularning o'sib rivojlanishi uchun mos ravishda kelganliklarini xamda olib borilgan tadqiqot natijalari yuqori xosil olinganligi yaqqol misol bo'ladi, tabiiy-iqtisodiy salohiyatidan unumli foydalangan holda uning don va ko'kat hosildorligini oshirish imkoniyatlari mavjud.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Gins M.S., Lozovskaya E.L. Vozmojnaya roli amaranina v zashitno-prisposobitelinix reaksiyax amaranta. // Novie i netradisionnie rasteniya i perspektivi ix ispolizovaniya: Material III Mejdu narod, simp.-Moskva, Pushino, T. 1 1999.- S. 48-51.
2. O'quv yurtlari axboroti. Kimyo - biologiya fanlari. - 2000.- № 1-2- S. 56-60.
3. Degtyareva I.A., Ojiganova G.U., Alimova F.K., Puxovskaya S.V. Vzaimodeystvie assosiativnix azotfiksiruyushix mikroorganizmov s kornevoy sistemoy amaranta. // Introduksiya netradisionnix i redkix selisko-xozyaystvennix rasteniy: Materiali Vserossiyskoy nauchno- 6 proizvodstvennoy konferensii- Penza, 1998.-S. 132-133.
4. Juchenko A.A. Adaptativniy potencial kuliturnix rasteniy- Kishinev, Shtinisa, 1980. - 587 s.
5. Kuxareva L.V., Loban S.E.. Amarant novaya vneonobelnovaya kulitura v

7 Belorusii. // Introduksiya netradisionnix i redkix seliskoxozyaystvennix rasteniy: Materiali Vserossiyskoy nauchno- proiz.konferen.- Penza, 1998. t 2. - S.42-43.

8 Kadirova Z.Z., Xuziaxmetova R.X., Breus I.P., Chernov N.A. Vliyanie mineralnix udobreniy na urojay i kachestvo amaranta v dernovo- podzolistoy pochve. // Vozdelivanie i ispolizovanie amaranta v SSSR. 1991-Kazani, izd. YuGU.- S. 169-172.